

УДК: 338.48-44

DOI 10.33244/2617-5940.1-2.2020.64-75

Гуменюк А.І.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

В статті проведено дослідження особливостей формування і реалізації державної політики розвитку зеленого туризму в Україні. Встановлено, що рівень стимулювання і підтримки розвитку зеленого туризму інтерпретує масштаби туристичних потоків на рівні регіонів України та глобальному рівні. Отримані результати засвідчили, що розвиток зеленого туризму перебуває під постійним динамічним впливом інституційних змін, а саме неофіційних обмежень, правил, специфіки характеру й дотримання таких правил всіма учасниками економічного процесу на засадах обміну інтелектуальними, фінансовими, цифровими й іншими ресурсами. Представлені ключові положення інституційно-організаційної моделі розвитку зеленого туризму в Україні, яка передбачає досягнення своєчасного консенсусу інтересів основних груп суб'єктів досліджуваної сфери, а саме: 1) стейкхолдери (туристичний бізнес, держава та суспільство); 2) підсистеми державної політики розвитку зеленого туризму (функціональна, фінансово-економічна, споживацька, інноваційна, інтелектуальна). Розроблено напрями і системно-структурні ефективні інструменти та засоби щодо стимулювання розвитку зеленого туризму, які передбачають своєчасне забезпечення становлення сприятливого середовища для покращення результативності функціонування бізнесу у сфері зеленого туризму та дозволяють врегульовувати такі процеси безпосередньо на рівні держави.

Ключові слова: *зелений туризм, державна політика, державне регулювання, розвиток, бізнес.*

Гуменюк А.И.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

В статье проведено исследование особенностей формирования и реализации государственной политики развития зеленого туризма в Украине. Установлено, что уровень стимулирования и поддержки развития зеленого туризма интерпретирует масштабы туристических потоков на уровне регионов Украины и глобальном уровне. Полученные результаты показали, что развитие зеленого туризма находится под постоянным динамическим воздействием институциональных изменений, а именно неофициальных ограничений, правил, специфики характера и соблюдения таких правил всеми участниками экономического процесса на основе обмена интеллектуальными, финансовыми, цифровыми и другими ресурсами. Представленные ключевые положения институционально-организационной модели развития зеленого туризма в Украине, предусматривает достижение своевременного баланса интересов основных групп субъектов исследуемой сферы, а именно: 1) стейкхолдеры (туристический бизнес, государство и общество) 2) подсистемы государственной политики развития зеленого туризма (функциональная, финансово-экономическая, потребительская, инновационная, интеллектуальная). Разработаны направления и системно-структурные эффективные инструменты и средства по стимулированию развития зеленого туризма, которые предусматривают своевременное обеспечение становления благоприятной среды для улучшения результативности функционирования бизнеса в сфере зеленого туризма и позволяют регулировать такие процессы непосредственно на уровне государства.

Ключевые слова: *зеленый туризм, государственная политика, государственное регулирование, развитие, бизнес.*

Gumenyuk A.I.

STATE POLICY OF GREEN TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article examines the peculiarities of the formation and implementation of state policy for the development of green tourism in Ukraine. It is established that the level of stimulation and support of green tourism development interprets the scale of tourist flows at the level of regions of Ukraine and globally. The results show that the development of green tourism is under the constant dynamic influence of institutional changes, namely informal restrictions, rules, specifics and compliance with such rules by all participants in the economic process on the basis of exchange of intellectual, financial, digital and other resources. The key provisions of the institutional and organizational model of green tourism development in Ukraine are presented, which provides for the achievement of timely consensus of interests of the main groups of subjects of the studied area, namely: 1) stakeholders (tourism business, state and society); 2) subsystems of the state policy of green tourism development (functional, financial and economic, consumer, innovative, intellectual). Directions and system-structural effective tools and means to stimulate the development of green tourism have been developed, which provide timely provision of a favorable environment for improving the performance of business in the field of green tourism and allow to regulate such processes directly at the state level.

Keywords: *green tourism, state policy, state regulation, development, business*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси у соціально-економічній системі, які відбуваються в Україні, зумовлюють пошук абсолютно нових більш нетрадиційних правових й інституційних форм господарювання, які повинні орієнтуватись на стале забезпечення зростання економіки. Серед пріоритетних напрямів подолання кризи, яка сформувалась у сільській місцевості, є активізація її населення до розвитку підприємницької діяльності, однак у невиробничій сфері, тобто зеленого

туризму. Становлення та розвиток зеленого туризму сприяють системному врегулюванню ряду організаційно-економічних проблем, які насамперед пов'язані із відтворенням трудового потенціалу, підтримкою розвитку нових напрямів процесу виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, зростанням рівня зайнятості серед сільського населення, доходів і покращенням рівня якості його життя [1].

Імплементация засад організаційно-інституційного забезпечення державної політики розвитку зеленого туризму є ключовим завданням для розбудови туристичної галузі України, тобто її державне позиціонування в якості головного інструменту соціально-економічного поступу та підвищення інвестиційної привабливості на світовому рівні. Таким чином, без своєчасної підтримки, недосконалості діючої нормативно-правової бази, відсутності оптимального інституційного забезпечення державної політики, такий вид туристичної діяльності функціонує лише за рахунок особистих ініціатив та адаптивного ресурсу населення, впливаючи цим самим на стан сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вагомий внесок у дослідження проблем щодо розвитку зеленого туризму здійснили вітчизняні й зарубіжні науковці: В. Биркович, А. Гоцелюк, М. Гудзь, В. Іванова, Т. Лужанська, Л. Матвійчук, І. Тищук, Т. Ткаченко, О. Череп та інші.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування особливостей й перспективних напрямів функціонування державної політики розвитку зеленого туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дієва інституційна інфраструктура щодо підтримки розвитку зеленого туризму формується комплексом галузей і сфер діяльності, які здійснюють макроекономічне регулювання національної економіки, забезпечують підтримку досить виважених макроекономічних пропорцій у сфері розвитку зеленого туризму у відповідних регіонах України. Ключові засади для сприяння розвитку

зеленого туризму, а також побудови співпраці між органами влади всіх рівнів, приватним сектором і громадськістю представляються сукупністю нормативно-правових актів. До основних форм взаємодії держави й бізнесу, які певним чином розвинуті в сучасних умовах у сфері зеленого туризму України, є насамперед: налагодження виваженої співпраці щодо розвитку туристичних кластерів; форми державно-приватного партнерства; взаємодія державних та органів місцевої влади із певними саморегулюючими організаціями; налагоджене співробітництво на місцевому рівні щодо підтримки ініціатив відповідних сільських громад у напрямку розбудови дієвої соціальної інфраструктури сіл та організації діяльності у напрямку зеленого туризму. Щодо ведення бізнесу орієнтованого на надання послуг зеленого туризму для господарюючих суб'єктів певних сільських територій насамперед обумовлено вирішенням сукупності проблем щодо зниження безробіття, відкриття нових робочих місць, додатковий прибуток і значне поліпшення стану життєдіяльності сільського населення. У світовій практиці саме зелений туризм вже тривалий час слугує альтернативою для сучасного сільського господарювання. Таким чином, розвиток інфраструктури зеленого туризму насамперед не вимагає значних капіталовкладень, як, наприклад, різні інші види туризму та може проводитись за рахунок ресурсів самих селян, не використовуючи додаткові інвестиції [2-3].

Проте, на розвиток зеленого туризму суттєвий вплив мають інструменти державної політики, адже вони визначають необхідні умови функціонування ринку туристичних послуг, проводиться фінансування або ж сприяння залученню інвестицій з метою реалізації відповідних бізнес-проектів у зеленому туризмі, сприяє розвитку суб'єктів туристичного бізнесу і захисту їх економічних інтересів, впливаючи цим самим на рівень доходів, умови функціонування бізнесу та ін. Таким чином, саме держава опосередковано здійснює вплив на те, яка безпосередньо кількість людей, які комфортні умови і у якому саме місці варто задовольняти свої потреби щодо поступу зеленого туризму. Отже, рівень державного стимулювання і

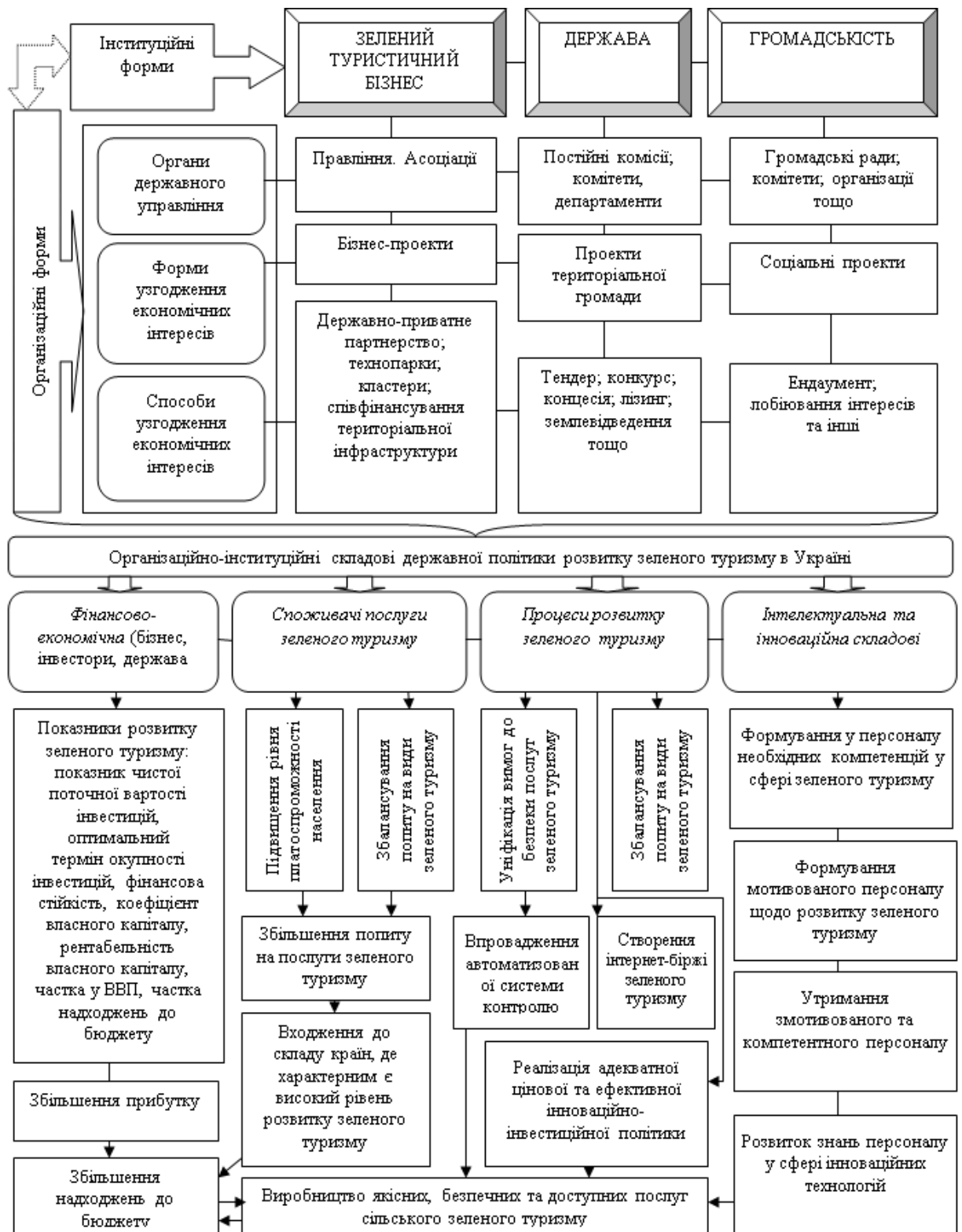
підтримки розвитку зеленого туризму та підтримки визначає масштаби всіх туристичних потоків України.

Головною метою державної підтримки щодо розвитку зеленого туризму повинно бути насамперед формування сприятливих умов, за яких своєчасне і якісне задоволення потреб певних споживачів туристичних послуг передбачає не тільки реалізацією відповідних туристичних продуктів, а й суттєвим покращенням соціально-економічної ситуації в Україні. На сьогодні процес підтримки діяльності у сфері розвитку зеленого туризму України є неповноцінним, незважаючи на притаманні перспективні напрями стимулювання. На думку автора, такими причинами є досить декларативний характер представлених напрямів щодо економічного стимулювання діяльності у сфері зеленого туризму в Україні [4-5].

Проведене дослідження спонукало до розробки основних положень інституційно-організаційної моделі розвитку зеленого туризму в Україні, що передбачає досягнення консенсусу основних учасників у досліджуваній сфері, а саме: 1) стейкхолдери (туристичний бізнес, держава та суспільство); 2) підсистеми державної політики розвитку зеленого туризму (функціональна, фінансово-економічна, споживацька, інноваційна, інтелектуальна) (рис.1).

Результативність реалізації представленої системи є неможливою без об'єктивної участі держави, яка насамперед передбачає: оптимізація нормативно-правової бази щодо регулювання зеленого туризму; бенчмаркінг зеленого туризму; розвиток туристичного бренду; формування сприятливого бізнес-середовища зеленій туристичній діяльності.

Доведено, що в Україні відсутні дієві державні інституції, функціонування яких орієнтовано на вирішення проблем щодо розвитку зеленого туризм, відповідно на сьогодні такі функції виконують певні громадські організації. Серед основних та найбільш ініціативних є діюча всеукраїнська неприбуткова громадська організація із назвою Спілка сприяння розвитку зеленого туризму в Україні.

Рис. 1 Наукова концептуалізація системи забезпечення державної політики розвитку зеленого туризму в Україні*

*Джерело: розроблено автором

Насамперед, актуальною проблемою сьогодення є і суттєвий дефіцит бюджетних ресурсів, які орієнтовані безпосередньо на стимулювання

підприємницької діяльності щодо розвитку зеленого туризму. У свою чергу, фінансові ресурси, які виділяються з бюджетів України різних рівнів, мають безпосередньо цільовий характер та пов'язані як правило із реалізацією регіональних, місцевих та загальнодержавних програм, проте сучасний стан функціонування зеленого туризму ще раз наголошує на тому, що таких ресурсів виділяється дуже мало, а тому, недостатньою мірою здійснюється підтримка всієї підприємницької діяльності в сфері зеленого туризму.

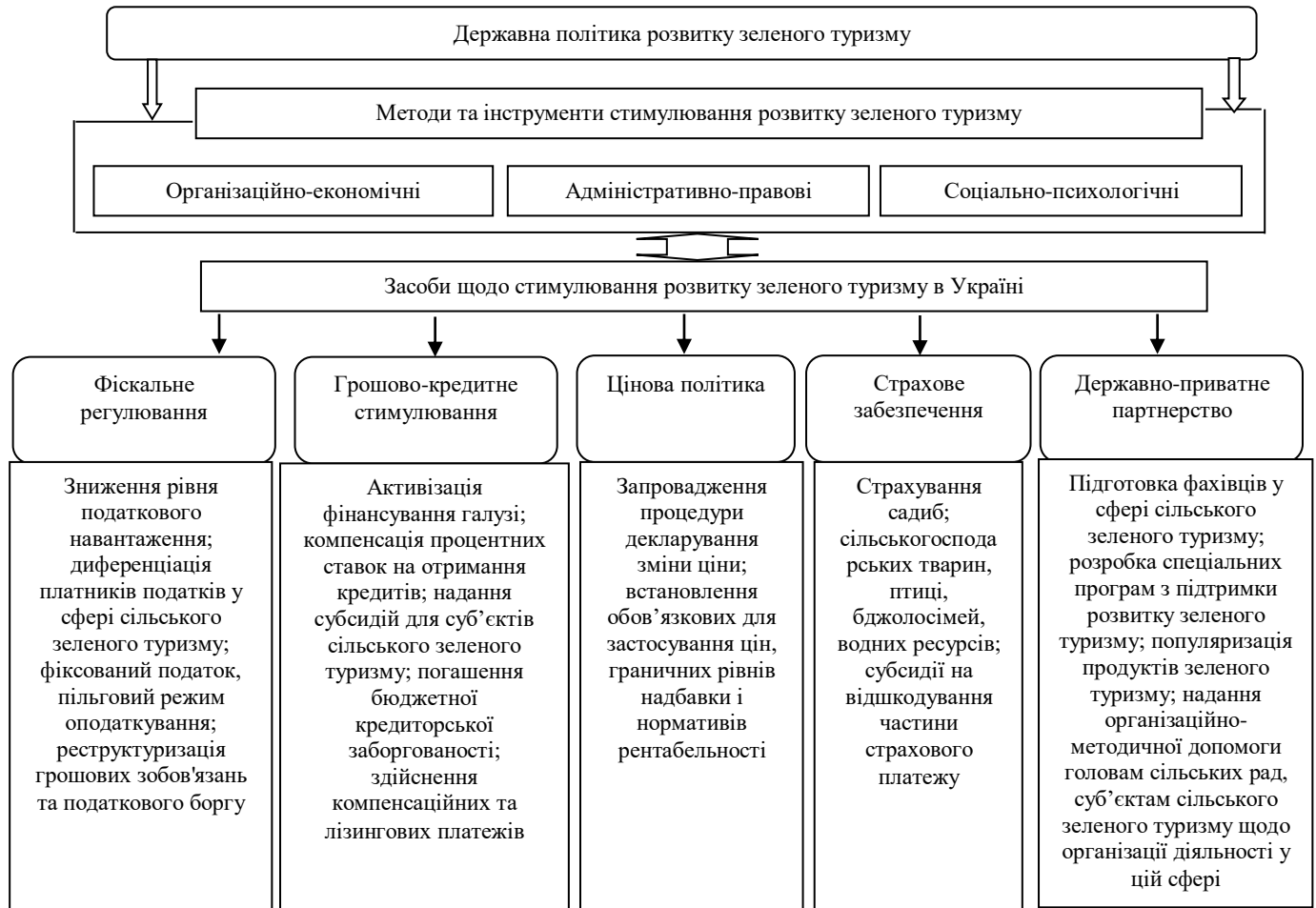
Заходами фінансової підтримки забезпечення розвитку зеленого туризму є: перерахування коштів, які витрачаються безпосередньо на охорону природно-ресурсного потенціалу шляхом сплати екологічних зборів до місцевих фондів; зменшення відсотку перерахування різних екологічних зборів до Державного фонду на користь відповідних місцевих; мінімізація ставок екологічних платежів, які сплачують суб'єкти господарювання, що за певний період оптимально використовують свій природно-ресурсний потенціал [6].

З метою організації надійного контролю за цільовим використанням наданих коштів, які субсидуються конкретними суб'єктам туристичного господарювання на засадах реалізації запропонованих заходів необхідним є використання системи обліку суб'єктів зеленого туризму, які проводять чи планують проводити охоронні заходи. Облік доцільно проводити на рівні місцевих громад із поетапним їх зведенням на рівні певних регіонів у обласний реєстр ведення екологічно орієнтованих господарюючих суб'єктів зеленого туризму. Для одержання своєчасної фінансової допомоги суб'єкти туристичної діяльності повинні подати чітке еколого-економічне обґрунтування щодо потреби в її отриманні. Важливо також представити охоронні заходи щодо збереження природно-ресурсного потенціалу конкретного регіону, а також обсяги фінансових ресурсів, які будуть використані для запровадження визначених заходів ґрунтуючись на основі використання економічних розрахунків. Доцільно представити інформацію щодо дотримання суб'єктом господарювання діючого законодавства у сфері

охорони існуючого природно-ресурсного потенціалу, відповідних нарахованих та сплачених сум збору за певне нераціональне його використання, розмір штрафів й компенсації шкоди, яка заподіяна шляхом порушення відповідного законодавства у попередніх роках [7].

З метою стимулювання сталого розвитку зеленого туризму використовують різні інструменти пільгового оподаткування й диференціації відповідних податкових ставок. Таким чином використання податкових пільг певним чином сприяє розвитку зеленого туризму. На думку автора, існуючу систему діючих податкових пільг доцільно доповнити інструментами, які насамперед передбачають часткове або ж повне звільнення від сплати податків суб'єктів, які використовують у своїй діяльності охоронні технології та відтворення відповідного природно-ресурсного потенціалу. Таким чином надання податкових кредитів здійснюється на засадах тих же принципів і полягають у відтермінуванні сплати таких податкових сум. Податкові пільги й податкові кредити доцільно надавати суб'єктам діяльності для стимулювання інвестування в різні охоронні заходи. Враховуючи представлену проблему та постійне зростання відповідних туристичних потоків, зауважимо, що досить широке впровадження представленого інструментарію слугуватиме потужним стимулом для вирішення питань щодо розвитку зеленого туризму, саме тому вважаємо, що одним із ключових напрямків для розвитку представленого виду туризму є поступова імплементація сукупності дієвих інструментів й засобів щодо стимулювання розвитку зеленого туризму в Україні (рис. 2).

Рис. 2. Інструменти і засоби для стимулювання розвитку зеленого туризму в Україні

*Джерело: розроблено автором.

Висновки. У результаті проведеного дослідження, запропоновано концептуальний підхід до ідентифікації стратегічних напрямів комплексної підтримки розвитку зеленого туризму у напрямі формування ефективних інструментів й засобів інституційного забезпечення. Такий підхід передбачає використання організаційних та економічних методів освітньої і просвітницької діяльності суб'єктів господарювання у сфері зеленого туризму, сприяючи цим самим формування необхідних передумов становлення ефективної їх діяльності та підвищення рівня конкурентоспроможності країни загалом і її територій. Представлений науково-концептуальний підхід, певним чином забезпечить процес підтримки і стимулювання розвитку всієї підприємницької діяльності у

напрямку розвитку зеленого туризму на певних рівнях, значно підвищить рівень результативності управління туристичною інфраструктурою та сприятиме забезпеченню розвитку сільських територій в країні. До результатів підтримки розвитку виваженої діяльності в сфері організації зеленого туризму є дієве інституційне забезпечення щодо солідарності різних соціально-економічних інтересів безпосередньо туристів, приватного сектору, держави і громадськості у напрямку підвищення рівня життя сільського населення відповідної туристичної території та рівня їх розвитку. Представлені в статті напрями і системно-структурні інструменти та засоби щодо стимулювання розвитку зеленого туризму в Україні, насамперед передбачають забезпечення досить сприятливого середовища у напрямку підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання у сфері зеленого туризму та дають змогу врегульовувати визначені процеси на макро-, мезо- й мікрорівнях.

Список використаних джерел

1. Науково-методичні засади управління розвитком економіки курортно-рекреаційних підприємств, ринків, територій: монографія; за ред. проф. М. В. Гудзь. Бердянськ: БДПУ, 2014. С. 200-201.
2. Гоцелюк А. Ю. Сільський зелений туризм – пріоритетний напрям диверсифікації економіки сільських територій Миколаївської області. Економічні науки. *Вісник Хмельницького національного університету*, 2014. №2. Т. 2. С. 174-177.
3. Тищенко С.В. Сільський зелений туризм у контексті розвитку нетрадиційної форми господарювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 8 . С. 293-301.
4. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. *Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник*. 2011. №1(6). С. 138-143.
5. Тищук І., Лужанська Т., Гобрей М. Організаційно-економічний механізм використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в регіоні. Економічний форум: науковий ж-л. Луцьк: РВВ Луцький НТУ, 2017. №3. 293 с. С. 117-122.
6. Матвійчук Л. Ю., Тищук І. В. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.

7. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 537 с. С. 203-205.

References

1. Gudz M. V. (2014). Naukovo-metodychni zasady upravlinnya rozvytkom ekonomiky kurortnorekreacijnyx pidpryyemstv, rynkiv, terytorij: monografiya; Berdyansk: BDPU, 200-201.

2. Gocelyuk A. Yu. (2014). Silskyj zelenyj turyzm – priorytetny`j napryam dyversyfikaciji ekonomiky silskyx terytorij Mykolayivskoyi oblasti. Ekonomichni nauky. *Visnyk Xmelnyczkogo nacionalnogo universytetu*, 2 (2), 174-177.

3. Tyshhenko S. V. (2018). Silskyj zelenyj turyzm u konteksti rozvytku netradycijnoyi formy gospodaryuvannya. *Naukovyj visnyk Xersonskogo derzhavnogo universytetu*, 8, 293-301.

4. Byrkovych V. I. (2011). Silskyj zelenyj turyzm – priorytet rozvytku turystychnoyi galuzi Ukrayiny. *Strategichni priorytety. Naukovo-analitychnyj shhokvartalnyj zbirnyk*, 1(6), 138-143.

5. Tyshhuk I., Luzhanska T., Gobrej M. (2017). Organizacijno-ekonomichnyj mexanizm vykorystannya resursnogo potencialu silskogo zelenogo turyzmu v regioni. *Ekonomichnyj forum: naukovyj zh-l. Luczk: RVV Luczkij NTU*, 3, 293.

6. Matvijchuk L. Yu., Ty`shhuk I. V. (2017). Silskyj zelenyj turyzm yak faktor regionalnogo rozvytku: metodologichnyj aspekt ta praktychnyj dosvid: monografiya. Luczk: RVV Luczkogo NTU, 260 s.

7. Tkachenko T. I. (2006). Stalyj rozvytok turyzmu: teoriya, metodologiya, realiyi biznesu: monografiya. K.: Kyiv. nacz. torg.ekon. un-t, 537.

Гуменюк Андрій Ігорович (ORCID ID 0000-0001-8055-1037) –
директор ТОВ «Роландс компані»